

PAMIĘĆ O OFIARACH ZAGŁADY.

(fragmenty z opracowania książkowego pt „ Marjem „)

רײַביץ

Rejowiec

Po Żydach pozostały nieliczne zachowane budynki , poźółkłe pojedyncze fotografie , drobne przedmioty i czasami resztki wspomnień,. To tylko tyle po ich ponad 400 letnim pobycie w Rejowcu .

W ocalałych zakamarkach starej zabudowy , szczątkowych pozostałościach ich bogatej kultury materialnej , przed oczami wyobraźni , pojawiają się ich dawni mieszkańcy . Lokalne piękności przechadzające się uliczkami Rejowca , ubrane według najnowszej mody z lat 20-tych i 30-tych. Tak jak w niemym filmie.

Podświadomie dźwięczy w uszach egzotyczny gwar i harmider w nieznanym języku ijdisz , nie tylko w wybrane dni targowe . Wszech obecnie unosi się specyficzna woń placków „ ajkichel,, . Zapachy potraw : czulentu , cymesu i kugelu .

Mimo rzeczywistej dzisiejszej ciszy , w zakamarkach wciąż słyhać krzyki przerażonych ludzi do których strzelano ze wszystkich stron . Rozpacz świadomych , że idą na śmierć i nie ma już dla nich ratunku . Krew strumieniami zmywała brudy z ulic Rejowca i traktu wiodącego do stacji Rejowiec oraz przystanku Kadzinek .(Ocaleni z zagłady nazywają tą trasę „ Droga Śmierci „) . Obfitą krwią zroszony został wielo wiekowy cmentarz żydowski z dużymi zbiorowymi dołami śmierci , które „wybuchaly „ co jakiś czas w wyniku przepelnienia ciałami zamordowanych ..

Zburzono domy modlitwy , synagogę , . Porozbijano macewy , powstałymi po nich ułomkami brukowano drogi , ulice , place i układano chodniki .

Tak jak za skinieniem czarodziejskiej różyczki znikło i zginęło wszystko . Pojawili się nowi właściciele nie na swoich domostwach . Od czasu do czasu ,ktoś w przyplwywie być może wzruszenia lub wyrzutu sumienia , wspomni tamte krzyki ludzi świadomych co ich czekało na końcu drogi , którą nie raz pokonywali odwiedzając pochowanych przodków lub gdy chodzili po runo leśne .

Nastała nie wytłumaczalna, ale zarazem przerażająco dzwoniąca i krzycząca cisza . Nie pozostał kamień na karmieniu – Nic ! Kiedyś ktoś się spyta włodarzy Rejowca , a co się stało z tysiącami istnień ludzkich którzy tu mieszkali? Co odpowiedzą , że odeszli , od tak „zwyczajnie „w zapomnienie .

Skutecznie staramy się zacierać pamięć , o tych , którzy całe stulecia mieszkali w Rejowcu Polacy i Żydzi , obok siebie , dzieląc wspólnie :radości i troski . Modlili się w swoich świątyniach . Chodzili po tych samych ulicach . Mieli to same niebo nad głową .

Odżywają na chwilę rozmowy o utraconym świecie z miasteczka Rejowiec , gdy przypadkowo zostanie znaleziony przedmiot lub rysunek, który kiedyś należał do tej społeczności .

Prawdopodobnie nie dokończony rysunek wykonany w Getcie Rejowiec na krótko przed jego likwidacją. Świadczy o tym data. Na odwrocie 1943 תשרי (czyli - Tiszri - nazwa dni zawartych pomiędzy połowami września i października 1943 roku) oraz napis, który w wolnym tłumaczeniu oznacza: – „Wyjście z piekła (otchlani, zagłady) getta Rejowiec „.- Wielkość – format A4 (utwardzona kartka papieru z bloku rysunkowego)

Współczesną niepamięć tragedii rozegranej w czasie wojny w Rejowcu nie wymaże nawet duży upływ czasu . Jak nie w Rejowcu to gdzie indziej inni będą pamiętać.

Przykładem tego jest święte miejsce dla każdego Żyda – kirkut . Po wojnie zaorany , posiano na tym miejscu zboże , potem było pastwisko dla krów , wysypisko śmieci komunalnych i odpadów poprodukcyjnych z cukrowni . Na masowych grobach utworzono ogródki działkowe. Z dumą chwalono się dorodnymi plonami. Trudno się oprzeć wrażeniu , że my kończymy to co rozpoczęli Niemcy . Oni zamordowali ludzi i miasteczko sztetł , my pamięć . Mimo tylu starań i wysiłków , Rejowiec nie podźwignął się z ruin po II wojnie światowej , nadal świeci pustkami po sąsiadach – Żydach , wystarczy porównać fotografie z 1939 roku ze stanem obecnym .

Spółeczność rejowiecka nic nie zrobiła aby niewielkim symbolem zaznaczyć i upamiętnić tylu wiekową ich obecność na Ziemi Rejowieckiej oraz zbrodnię zagłady . Natomiast uczyniono wszystko aby zapomnieć . Należy postawić pytanie , co z naszym dziedzictwem ? Nie da się uciec od powiedzenia - „, tyle życia ile pamięci „, .

Najwyższy czas o tym pomyśleć , w przeciwnym wypadku , zamiast dumy ze wspaniałej historii od czasów Reja pozostanie jedynie wstyd przed cywilizowanym światem .

Zagłębienia terenu to zachowane ślady z „ działalności hien cmentarnych „, Rozkopywali groby w poszukiwaniu kosztowności . Foto wykonane 06.04.2008r

Na terenie cmentarza , w dołach śmierci leżą nie tylko Żydzi rejowieccy ale i z innych miejscowości naszego kraju a nawet państw . Poniżej jeden z subiektywnych opisów tragedii w Rejowcu .

(...) „ Rok 1942 . Tragedia rozegrała się w Rejowcu gdzie wszystkich wypędzono i utworzono kolumnę marszową kierując w stronę stacji kolejowej . Do bezbronnych Żydów co jakiś czas otwierano ogień z broni maszynowej , rannych dobijano na miejscu , którzy ocaleli załadowano na wagony kolejowe kierowane do obozu zagłady . Mieszkańców polskich zmuszono do pogrzebania ciał w przygotowanych dołach – na miejscowym kirkucie . Do opuszczonych domów w Chełmie i w Rejowcu nasiedlano Żydów z Czechosłowacji , Holandii i Niemiec , około 2000 . Gdy dowiedzieli się co ich czeka niektórzy popełniali samobójstwa . Z Rejowca 3 Żydów czeskich zbiegło i po wielu trudach przedostali się do Czech , gdzie przetrwali . w maju , przeważnie Żydzi czescy orientacji lewicowej około 40 – tu , zorganizowali w getcie w Rejowcu zebranie , jednak zostali zdradzeni . Stacjonująca żandarmeria w pałacu ,przez zaskoczenie wybiła granatami , żyjących dobijano , tylko przeżył jeden pod stosami ciał „,

Na początku kwietnia 1942 roku ruszyły pierwsze transporty ludności żydowskiej z Getta Rejowiec do obozu zagłady w Sobiborze.¹ . Na temat transportów Żydów w miesiącu czerwcu 1942 roku do Getta Rejowiec² , mimo wielu poszukiwań , jak dotychczas , nie udało się niczego więcej ustalić . Chociażby dat transportów i ich liczebności . Poniżej wyszczególnienie transportów z kwietnia , maja 1942r. i z 1943 roku , które w suchej wymowie statystycznej obrazują potworności jakie miały miejsce w Rejowcu .

Wykaz³ ustalonych transportów kolejowych jakie były kierowane do Getta Rejowiec i z Getta Rejowiec do obozów zagłady (Sobibór⁴ , Majdanek)

Data transportu	Skąd wyruszył	miejsce docelowe	Liczba ludzi w transporcie	uwagi
6.11.1941r.	Łódź	Rejowiec	?	
2.04.1942 r.	Rejowiec	Sobibór	2400	
8.04.1942r.	z Czech	Rejowiec	?	
16.04.1942 r	Słowacja - Nitra *	Rejowiec	1040	
17.04.1943 r.	Rejowiec	Majdanek	?	
18.04.1942 r. (Ai 110)	Getto Terezin **	Rejowiec	1000	
20.04.1942 r.	Słowacja – Nitra ****	Rejowiec	1030	
22.04.1942 r.	Rejowiec	Majdanek	353	
23.05.1942 r	Słowacja	Rejowiec	1630	
24.05.1942 r	Słowacja	Rejowiec	1022	
25.05.1942 r.	Słowacja	Rejowiec	1000	
26.05.1942 r	Słowacja	Rejowiec	1000	
10.08.1942 r.	Rejowiec	Sobibór	2000	
10.10.1942 r.	Rejowiec	Sobibór	2400	
w październiku 1942 r.	Rejowiec	Majdanek	?	liczba nie ustalona
kwiecień – czerwiec 1943 r.	Rejowiec	Majdanek	?	prawdopodobnie kilka tysięcy
3.05.1943.r.	Rejowiec	Majdanek	2400	
10.10.1943 r.	Rejowiec	Sobibór ****	2400	likwidowano Getto Rejowiec

¹ 20 stycznia 1942 roku odbyła się konferencja w Wannsee na której przywódcy nazistowscy zdecydowali o skoordynowaniu działań podjętych w celu „ Ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej „ . W marcu 1942 roku rozpoczęto budowę obozu zagłady w Sobiborze . Koordynatorem akcji zagłady Żydów był Adolf Eichman . Rozpoczęto realizację całkowitej zagłady Żydów (Endlösung der Judenfrage)

² Być może w tym dokumencie mowa o dużym transporcie Żydów wysłanych 10 czerwca 1942 roku z Pragi przez Terezin , który dotarł po długiej podróży dnia 28.06.1942 roku w ilości 1000 istnień do obozu zagłady na Majdanek . Prawdopodobnie po drodze w Getcie Rejowiec , jak w poprzednich przypadkach , dokonano skrupulatnej selekcji przed dotarciem na miejsce przeznaczenia . Należy zaznaczyć , że był to transport szczególny (specjalny) . Przeznaczony do specjalnego traktowania w odwet za zlikwidowanie przez czeski ruch oporu SS- Obergruppenführera Reinharda Heydricha zastępcę prokuratora w Protektoracie Czech i Moraw .

³ Wykaz – niepełny . Udało się ustalić na podstawie dostępnych dokumentów tylko nieliczne transporty związane z gettem Rejowiec .

⁴ Transporty z Rejowca do Sobiboru zostały udokumentowane między innymi na podstawie materiałów udostępnionych przez sąd w Hagen (Niemcy) .

* Administracja obozu koncentracyjnego Majdanek odnotowała przybycie partii Żydów słowackich z Nitry w dniu 17.04.1942 roku wyselekcjonowanych z transportu jadącego z Nitry do Rejowca , który przybył do tegoż getta a dniu 16.04.1942 roku .

**Żydzi wysiedlani z Protektoratu Czech i Moraw przed wysyłką gromadzono w Gettcie w Terezynie . Transport kolejowy oznakowany – Ai 110 z tysiącem Żydów czechosłowackich z Getta Terezina wyruszył 8 kwietnia 1942 roku . Z dokumentów wynika , że dotarł do Getta Rejowiec w dniu 18 kwietnia 1942 roku . Po kilkudniowym pobycie wyczekiwującym miano ich odtransportować do obozu zagłady w Sobiborze . Nigdy nie dotarł do miejsca przeznaczenia . Transport ten nie był też odnotowany w obozie zagłady na Majdanku . Ślad się urwał w Rejowcu . W tym transporcie jechał między innymi Leo Pulgram rocznik 1904 . Wszystko wskazuje na to , że zostali zamordowani w Rejowcu .

*** Transport Żydów z Nitry do Rejowca przybył dnia 20.04.1942 r i po selekcji (należy wnieść , że zamordowano 677 osób i pochowano na tamtejszym kirkucie) , następnie skierowany do Majdanka w dniu 22.04.1942 roku gdzie nadano im numery obozowe w przedziale 5654 – 6007 czyli 353 osobom .

**** W Sobiborze 14 października wybuchł bunt więźniów . Zbiegło około 300 osób .(Wśród tych 300 uciekinierów był też między innymi mieszkaniec Żydowskiej Gminy Wyznaniowej z Rejowca . Przeżył okupację niemiecką . Po wojnie wyemigrował do USA . Zamieszkał w Nowym Jorku pod zmienionym nazwiskiem jako Charles Field .)W niedługim czasie nastąpiła likwidacja obozu . Pozostałych przy życiu Żydów z Getta Rejowiec wysłano do obozu zagłady na Majdanku . Gdzie 3 listopada 1943 roku w wyniku tzw. Erntefest (dożynek) dokonano eksterminacji pozostałych przy życiu Żydów .

Dzieci z Getta Rejowiec były wywożone wraz z matkami do obozu koncentracyjnego na Majdanek i więzione na polu V . W wyniku zaplanowanej akcji pod kryptonimem „ Kinderaktion „, zostały zagazowane pomiędzy majem a sierpniem 1943 roku .

W nielicznych przypadkowo odkrytych dokumentach archiwalnych , znajdują się niewielkie wzmianki o gehennie Żydów . Poniżej fragmenty tychże materiałów .

Zarząd Gminy w Rejowcu
Powiat chelmski
L.d. VI 27/ 37 / 45

Rejowiec dnia 28 sierpnia 1945 roku
(fragment tej korespondencji)

Wiadomo nam jedynie, że w 1942r. przybyły do miasteczka Rejowiec trzy większe partje Żydów z Czechosłowacji, których ogólna liczba mogła sięgać dziesięciu tysięcy. I tak pierwsza partja przybyła w miesiącu kwietniu tegoż roku z Brna, druga partja w miesiącu maju tegoż roku z H u m e n e i wreszcie ostatnia partja z Bratysławy w miesiącu czerwcu.

Po przybyciu do Rejowca ludzie ci umieszczani byli w specjalnym gecie /odosobnieniu/ skąd po krótkim pobycie dzieci i osoby starsze odtransportowane zostały do specjalnego obozu zniszczenia w Sobiborze obok miasta Włodawa nad rzeką Bug.

Inne osoby zdrowe i zdolne do pracy zatrudnione były przez parę miesięcy przez Niemców przy budowie dróg - wreszcie część ich /około tysiąc/ została w różnym czasie zabita już w Rejowcu i tu pochowana, reszta zaś została wywieziona do Sobiboru.

Według opinii ogólnej nikt z tych, którzy zostali wywiezieni do Sobiboru nie wyszedł już stamtąd żywy lecz został pozbawiony tam życia w nieznanym bliżej sposób. Był podobno raz tylko wypadek kiedy kilkudziesięciu osadzonych w tym obozie Żydów pozbawiło życia starż i schroniło się do otaczających obł lasów. <http://www.zdzislaw-kalinowski.66ghz.com>

Prezentowany wycinek z oficjalnego dokumentu Urzędu Gminy, który w krótkim zdaniu informuje o tragedii Żydów w Rejowcu.

Zarząd Gminy w Rejowcu

Rejowiec dnia 12.09.1946 roku

(fragment tego dokumentu)

Ankieta

Dotycząca przebiegu działań wojennych oraz okupacji niemieckiej

zniszczyli kompletnie bibliotekę miejscowej szkoły
 Najbardziej ucierpiała ludność narodowości żydowskiej, która była strzelana na placach i drogach wiodących do Stacji Kolejowej. Zginęło na miejscu w Rejowcu około 2000. *1 kamień pochwalny*
 Niektóre budowle zostały zburzone kompletnie, tak że obecnie os. Rejowiec przedstawia się jak zamczysko zrujnowane.
 Rejowiec przedstawia się jak zamczysko zrujnowane, którzy kilka razy wysadzili

Poza tą maleńką i skromną wzmianką w cytowanej korespondencji brakuje wielu danych o zagładzie społeczności żydowskiej w Rejowcu.

W przeciwieństwie do mieszkańców Rejowca, sami Żydzi z niemałym trudem zadbali o zachowanie pomieci. Przypominają o zagładzie, stawiając dwa symboliczne pomniki: Pierwszy na terenie państwa Izrael.

Pomnik upamiętniający pomordowanych Żydów rejewieckich przez Niemców w czasie II wojny światowej. Monument znajduje się na terenie państwa Izrael , który wystawili uratowani z zagłady żydowscy mieszkańcy Rejowca .Na najwyższym elemencie monumentu napis - Rejowiec

Drugi ,dzięki inicjatywie Żydów pochodzących z Rejowca teren cmentarza został uporządkowany i ogrodzony . Rodzina Pechter z Baltimore (USA) ufundowała metalowe ogrodzenie z furtką. Natomiast Ziomkostwo Żydów Rejewieckich w Izraelu wraz z jej przewodniczącą Tovą Waks⁵ z fragmentów rozbitych macew wybudowali pomnik oraz umocowano tablice , które zostały umieszczone na cokole pomnika .

⁵ Mieszka w jakże symbolicznej miejscowości **Petach Tikwa** (Wrota Nadziei), która ma bezpośredni związek z hymnem państwa Izraela (**Hatikwą**) .

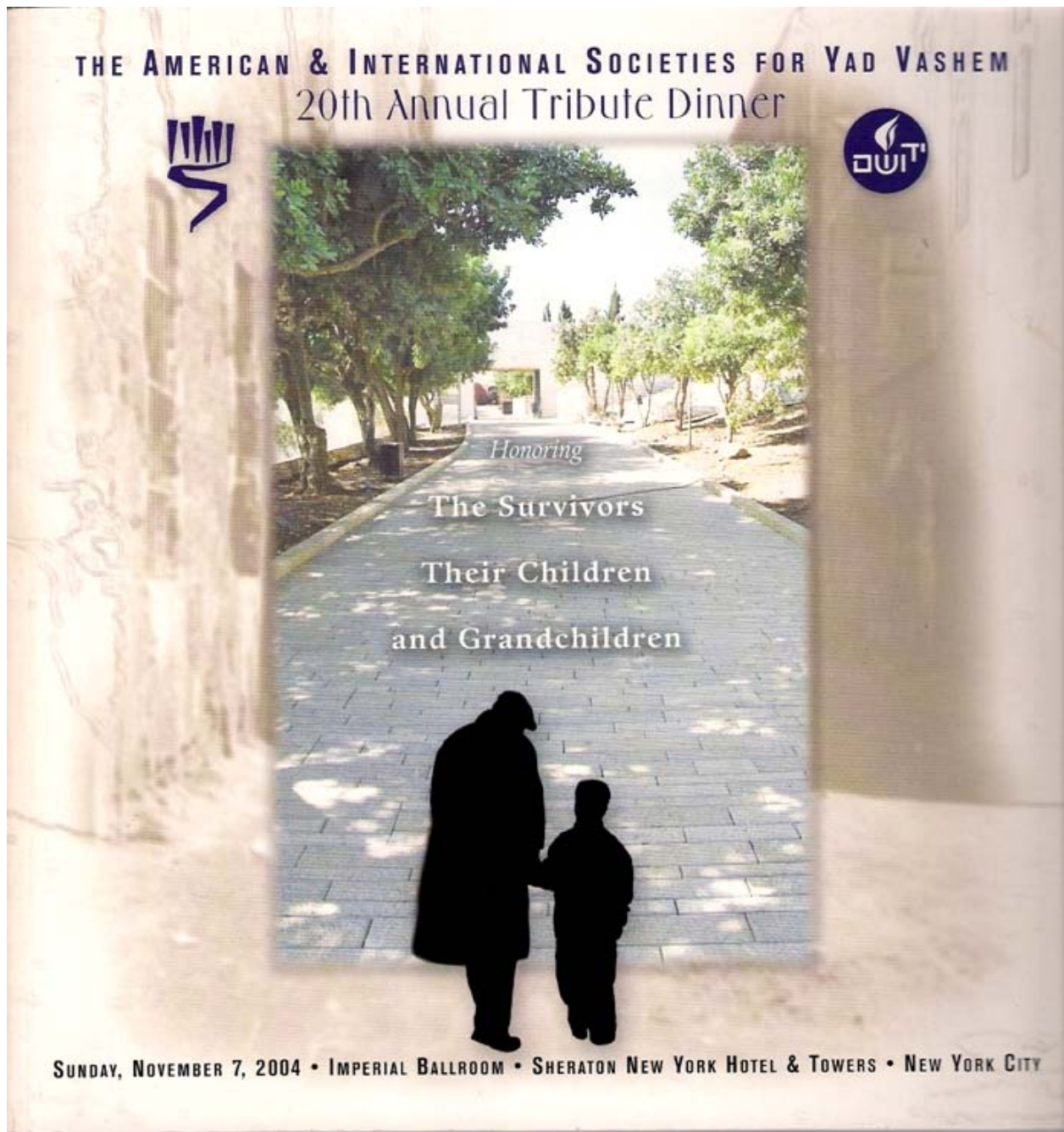
Symboliczny pomnik pamięci ofiarom zagłady wykonany z kawałków rozbitych macew . Uroczyste odsłonięty 19 sierpnia 2003 roku. .

Tablice o następującej treści :

Ogrodzenie cmentarza wykonano w 2002 roku .

Okolicznościowa publikacja Amerykańskiego Yad Vashem .

Wśród wielu wpisów z całego świata mówiących o zagładzie Żydów , Państwo Pechter zamieścili następujący tekst :

The loss of six million of our brethren is beyond comprehension.

For those who miraculously emerged as survivors,
it is our sacred mission to nurture memory.

The refurbishment of the Jewish cemetery
in our Polish hometown of Rejowiec
is but one expression of perpetuating memory.

Reconsecrating the sacred soil of the Jewish cemetery
is a shared honor between a Righteous Christian couple,
Mr. Zdzislaw Kalinowski and Mrs. Danuta Kalinowski
and the Pechter Families.

Mr. and Mrs. Kalinowski and their family
quietly preserved the smashed 'Mahtzavot' the headstones
from the desecrated Jewish cemetery in Rejowiec.

Today, soil and stone have come together again
in a restored resting place and sacred monument to memory.

It makes a torn heart and soul smile again.

For a seventy-something man
whose first fourteen years of life
were on the run for survival with his father, mother and three sisters,
the compassion of the Kalinowski Family
rekindles faith and hope in humanity...

The Pechter Family

FRIEND

----- „ -----

Zamiast podsumowania.

Ad-versum

(fragment wiersza)

Trzeba bić się w piersi i pochylić głowę
I ciężar grzechów wypowiadać trzeba
Niechaj sumienie twarde serca kruszy
Prochy się nasze w ziemię utra
Pod stopą wnuków , które przyjdą z siłą
Ale Duch ziści wiare – za mogiłą
Z tej jako trzeba wróżyć Jutro. Przyszłość
I mądrość czytać w tym , co wczoraj było
Jest jak balsam na rany rozdarte
Byle usiadły za stołem - Miłość , Braterstwo i Równość i Zgoda .

----- „ -----

Powyższy szkic to dopiero pierwsze światełko rozświetlające mroki wydarzeń czasu okupacji niemieckiej w Rejowcu .

Kiedy obserwuje się dzisiejszy kirkut (zaniedbanie , chwasty , krzaki i tp) trudno mówić o zmianie nastawienia do przeszłości. Zgodnie z obowiązującym prawem cmentarz podlega administracji państwowej . Dobra wola władzy samorządowej jest też potrzebna .